

Сучасний стан злочинності, пов'язаної з викраденням людей

Розглянуто проблему викрадання людей як злочину проти особистої свободи. Проаналізовано причини викрадень людей, нормативно-правові акти України, спрямовані на боротьбу з цього виду злочинами.

Ключові слова: злочини, пов'язані з викраденням людей, викрадення людей.

Рассмотрена проблема похищения людей как преступление против личной свободы. Проанализированы основные причины похищений людей, нормативно-правовые акты Украины, направленные на борьбу с подобного рода преступлениями.

Ключевые слова: преступления, связанные с похищением людей, похищение людей.

Кримінальна ситуація, що склалася в сучасному українському суспільстві, залишається досить складною. Це спричинено насамперед тим, що процес реформування суспільного життя України поєднаний із подоланням низки труднощів економічного, політичного, й організаційного характеру, зумовлених перехідним етапом у розвитку країни. Це, у свою чергу, призводить до поширення низки злочинних діянь, що стають на заваді нормальному розвитку демократичних змін, становленню України як соціально орієнтованої правової держави.

Конституція України 1996 р. вперше закріпила досить широкий і різний за своїм змістом перелік прав людини. До їх числа належить право на свободу та особисту недоторканість (ч. 1 ст. 29), а також право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом (ч. 1 ст. 33). Одним із злочинних посягань, які грубо порушують ці права, є викрадення людини.

Злочини, пов'язані з викраденням людей, є досить поширеними в усьому світі. За офіційною статистикою, щороку їх жертвами стають близько 15 тис. осіб, із яких 10 тис. викрадають з метою отримання викупу. За даними британського аналітичного центру Foreign Policy Center, прибуток викрадачів становить від 500 до 800 млн доларів. Актуальною ця проблема є й для України, де за даними Департаменту інформаційних технологій МВС України за останні три роки спостерігається істотне зростання кількості зареєстрованих злочинів за ст. 146 КК України. Причому це зумовлено насамперед збільшенням частки саме фактів незаконного позбавлення волі та викрадення людей. Так, у 2007 р. зареєстровано 257 указанного виду злочинів, а в 2009 р. - 338, за перше півріччя 2010 р. - уже 141 [2]. Слід урахувати, що злочини, пов'язані з незаконним позбавленням волі та викраденням людини, мають значну латентність [3, с. 155]. Можна констатувати, що проблема боротьби з незаконним позбавленням волі та викраденням людини набуває особливої актуальності в Україні.

Окреслену проблему досліджували відомі вітчизняні та зарубіжні правознавці Р. Адельханян, П. Біленчук, Р. Белкін, А. Дубровіна, В. Гаєнко, В. Журавель, А. Іщенко, В. Коновалова, О. Колесніченко, Н. Кліменко, В. Кузьмічов, В. Лукашевич, В. Олішевський, А. Політов, А. Платонов, А. Ноур, В. Шепітько та ін.

На думку А. Платонова, викрадення людини - це злочин не тільки проти особи, її свободи, честі та гідності. Злочинці, які вчиняють викрадення людей, виступають також проти держави і суспільства, що спричиняє відповідну реакцію з боку останніх. Ці особи суперечать інтересам суспільства, за що держава карає їх [4, с. 148].

Нині дедалі очевиднішим стає той факт, що розкриття і розслідування злочинів, пов'язаних із викраденням людей, мають замаскований, прихований характер, що потребує комплексного застосування заходів гласного (процесуального) й негласного (оперативно-розшукового) характеру. Їх комплексне дослідження дасть можливість у ході проведення слідчих дій і оперативно-розшукових заходів знаходити й документувати фактичні дані, які дозволяють слідчим і оперативним підрозділам органів внутрішніх справ виконувати завдання, зазначені в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві.

Водночас, особлива роль органів внутрішніх справ - захищати наданими їм спеціальними силами, засобами й методами людину, суспільство і державу від злочинних посягань. Для цього на них покладено низку обов'язків, які неможливо виконувати без допомоги всього суспільства, державних органів і громадських організацій [5, с. 26].

Історія викрадення людини бере свій початок ще зі Старого Завіту, де сказано: «Хто украде людину і продасть її, чи знайдеться вона у руках у нього, то повинно віддати його смерті».

Про кримінальні злочини, пов'язані з викраденням людей, свідчать і міфи Стародавньої Греції. Так, Посейдон викрав у Атласа прекрасну дочку Нерей, Зевс викрав дочку сидонського царя Європу, а брати Діоскури (сини Зевса) Кастор і Полідевк викрали наречених у своїх двоюрідних братів. Також відомий міф про викрадення прекрасної Єлени Спартанської царевичем Трої Парісом. Бог підземного царства Аїд викрав дочку богині землеробства Деметри і Зевса Прозерпину.

Відповідно до давньоримських легенд, для укріплення зв'язків із сусідніми племенами Ромул, перший цар Риму, направляв до них посольства із пропозицією укласти шлюбні союзи між жінками цих племен і його підданими. Проте сусідні племена вважали римлян бідними, тому відмовлялися віддавати своїх дівчат

за «примітивний збір». І тоді Ромул удався до хитрощів. Він улаштував святкові ігри на честь бога хлібних запасів Конса і запросив на них усю околицю. На святкування прибуло багато гостей, у тому числі сусідні сабіняни зі своїми дружинами й дочками. За умовним сигналом римські хлопці кинулися до сабінянок і викрали їх, після чого негайно одружилися.

У середині XIX ст. стає масовим викрадення африканських негрів і продаж їх у рабство. Уходить до життя нове поняття «BlacB MiP§» - «чорні дрозди».

За часів правління королеви Франції Вікторії (1819-1901) викрадення дітей стає кримінально караним. Нині за англосаксонським правом викрадення людини визнається дрібним злочином і не тягне суворой відповідальності [6, с. 58].

Відповідно до норм кримінального законодавства того часу, викрадення людини - це фізичне захоплення, яке залежно від цілей кваліфікувалося як работоргівля, приховування або зміна походження дитини, викрадення жінки. За викрадення жінок, яке розглядалося в той час, по-перше, як злочин проти сімейного союзу, по-друге, як злочин проти свободи, по-третє, як підготовка до іншого злочину, була встановлена кримінальна відповідальність [7, с. 20].

Проте ці норми були прийняті в Росії в період кріпосного права, тому будь-яке викрадення людей трактувалося як викрадення чужої власності з метою одержання матеріальної винагороди [5, с. 27].

Крім того, викрадення людей, як правило, є одним із елементів організованої злочинності. Значна частина злочинів, пов'язаних із викраденням людей у Росії, вчинялася вищим керівництвом держави з допомогою правоохоронних органів. Мільйони людей безслідно зникали в таборах і тюрмах. Викрадення людей було справою держави, і в більшості випадків платою за це було життя викраденого [7, с. 23].

Щоб стати жертвою викрадення в наш час, необов'язково треба бути багатим чи мати власний бізнес. Мотивами викрадення може стати не- повернутий борг, конкурентна боротьба, хуліганство, помста, отримання викупу тощо.

Небажання рідних викраденого в низці випадків звертатися за допомогою до працівників правоохоронних органів зумовлено тим, що, по-перше, вони не вірять у можливість за допомогою міліції звільнити потерпілого, по-друге, не бажають через різні причини контактувати з представниками правоохоронних органів, по-третє, хвилюються за життя викраденого після встановлення зазначених контактів.

Для отримання інформації, що являє собою оперативний інтерес про вчинення злочину, пов'язаного з викраденням людини, необхідно взаємодіяти з працівниками різних служб ОВС, які мають можливість отримувати у процесі своєї щоденної діяльності інформацію, цікаву для оперативного апарату. Це можуть бути працівники служби по боротьбі з економічною злочинністю, організованою злочинністю та ін. [8, с. 17].

Нині, розкриваючи й розслідуючи злочини, пов'язані з викраденням людей, правоохоронні органи мають розв'язати низку проблем, серед яких:

- а) складність у встановленні факту вчинення незаконного позбавлення волі та викрадення людини; питання про порушення кримінальної справи з огляду на латентність цих злочинів;
- б) відмова звільнених потерпілих заявляти про незаконне позбавлення волі та викрадення, зумовлена страхом перед злочинцями, що залишилися на волі, наявністю боргових зобов'язань перед викрадачами тощо;
- в) труднощі в підготовці та проведенні окремих слідчих та оператив- но-розшукових дій;
- г) несформованість методики розкриття й розслідування злочинів, пов'язаних із викраденням людей;
- г) брак локальних і міжрегіональних комп'ютерних систем для збирання, опрацювання та зберігання оперативно-розшукової, слідчої інформації щодо розкриття і розслідування цих злочинів;
- д) обмаль загальної слідчої та оперативно-розшукової практики у цій категорії справ;
- е) низький рівень оперативного супроводження кримінальних справ на стадії досудового слідства.

На наш погляд, посиленню ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби зі злочинами, пов'язаними з викраденням людей, на сучасному етапі сприятимуть: 1) удосконалення методів збору оперативної інформації для виявлення організованих структур, які займаються злочинами проти особистої свободи особи, характеру їх діяльності, зв'язків між ними (в тому числі і транснаціонального характеру); 2) дослідження методів, які вони використовують з метою самозахисту; 3) створення спеціалізованих підрозділів у правоохоронних органах, які дозволили б «входити» в злочинні організації.

Нагальною є проблема вдосконалення діяльності ОВС щодо запобігання цьому злочинному прояву. Крім того, у ході розкриття злочину в цій сфері оперативним працівникам необхідно звернути увагу на оператив- но-розшукові заходи першочергового етапу, особливості документування злочинних дій, використання оперативно-технічних засобів, організацію планування подальших заходів.

Рекомендують такі оперативно-розшукові заходи під час розкриття злочинів, пов'язаних із викраденням людей: опитування громадян; оперативне «входження»; оперативний експеримент; спостереження; обстеження приміщень; прослуховування телефонних розмов.

У процесі оперативно-розшукового документування слід використовувати такі оперативно-розшукові заходи: контроль за поштовими відправленнями, телеграфними та іншими повідомленнями; зняття інформації з каналів зв'язку.

Водночас, треба врахувати той факт, що збирання доказів у справах з викрадення специфічне, адже значну їх кількість отримують під час затримання викрадачів на «гарячому» при переданні викупу, переговорах викрадачів з рідними викраденого.

Підбиваючи підсумки, хотілося б зазначити, що з метою успішної протидії цим злочинам необхідно поєднати не тільки зусилля правоохоронних органів, а й держави разом із суспільством.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30.
2. Статистика МВС України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004>.
3. Голина В. В. Преступления против свободы и воли личности: криминологическая характеристика и проблемы предупреждения / В. В. Голина // Злочини проти особистої волі людини / редкол. : В. Сташис (гол. ред.) та ін. - Х., 2002. - 240 с.
4. Платонов А. Н. Расследование преступлений, связанных с похищением человека / А. Н. Платонов // Прокурорская и следственная практика. - 2001. - № 3-4. - С. 148-155.
5. Гірфанов Р. М. Правовые и криминологические вопросы противодействия похищению человека в России / Р. М. Гірфанов // Российский следователь. - 2004. - № 12. - С. 26-31.
6. Нікіфоров Б. С. Сучасне американське кримінальне право / Нікіфоров Б. С., Решетніков Ф. М. - М. : Наука, 1990. - С. 123.
7. Адельхаян Р. А. Расследование похищения человека / Адельхаян Р. А. - М., 2003. - 212 с.
8. Манина Е. Л. Организация и тактика выявления, раскрытия и расследования преступлений, связанных с торговлей людьми : лекція / Манина Е. Л. - Домодедово : ВИПК МВС России, 2009. - 63 с.